

massan i vid mening för dessa invandrare har varit annorlunda än för tidigare invandrare. Trots att många av dessa invandrare är formellt välutbildade kan deras "avlägsna" etniska och kulturella bakgrund göra det svårt för dem att tillägna sig det ytterligare specifika humankapital som behövs för framgång på invandrarlandets arbetsmarknad. Till detta kommer att många arbetsgivare sannolikt är osäkra på den kompetens som de nya invandrarna har. Detta ökar troligen också risken för diskriminering.

På efterfrågesidan är förändringar i invandringsländernas ekonomiska struktur betydelsefulla. Förändringarna har medfört förändrade kompetenskrav på arbetskraften vilket torde förklara varför inte enbart invandrare utan även lågutbildad infödd arbetskraft i många länder har svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden. I ett tjänstesamhälle är kraven högre på information och kommunikation på arbetsplatsen. Detta förutsätter i sin tur en kompetens som är specifik för invandrarlandet. Det kan vara frågan om att behärska det skrivna språket, förstå beteenden hos individer, att ha insikt i institutionella förhållanden och att klara relationer med myndigheter och organisationer. Detta är kompetenskrav som kan antas vara svåra att nå upp till både för invandrare (även formellt välutbildade sådana) och för lågutbildad infödd arbetskraft. Förändringarna från efterfrågesidan har således allmänna verkningar för arbetskraften där invandrarna endast utgör en del.

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att invandrarna är en mycket heterogen grupp vad gäller ursprung, sammansättning och position på arbetsmarknaden. Det finns också stora invandrargrupper som är väl etablerade på arbetsmarknaden. Även om vi betraktar en så pass stor grupp som alla naturaliserade invandrare (dvs. invandrare som numera förvärvat svenskt medborgarskap) är situationen helt annorlunda än den ovan beskrivna. Av de utrikes födda är i dagsläget ungefär hälften naturaliserade. Bland naturaliserade invandrare har förändringarna i sysselsättning varit små. De åldersspecifika förvärvsintensiteterna har sedan lång tid legat nära svenskbefolkningens. Även om de åldersspecifika förvärvsintensiteterna minskat något ligger man fortfarande ganska nära svenskbefolkningens. Detta har varit fallet även under 1990-talets lågkonjunktur.

Några löpande data om arbetsmarknaden för den andra generationen invandrare finns ännu inte. Genom specialbearbetningar har dock vissa uppgifter erhållits. Även denna grupp är naturligtvis heterogen. Vid en grov uppdelning tyder data på att de i den andra generationen som är födda före 1970 (dvs. som i dag är mer än 25 år) har en sysselsättningsgrad som är ungefär densamma som för svenskar i samma åldrar. Däremot förefaller situationen vara sämre för dem som är födda efter 1970.

En annan dimension på invandrarernas ställning på arbetsmarknaden är deras långsiktiga yrkesörslighet. Med hjälp av longitudinella data har också yrkeskarriär och inkomstutveckling undersökts för invandrare som anlände före 1970. Karriärförlopp och inkomstutveckling studeras för dem

som var bosatta i riket fram till 1990. Observationstiden blir således 20 år och omfattar nära 200 000 individer. Undersökningen är en totalundersökning. Vid jämförelse med infödda har den s.k. tvillingmetoden använts.

Betraktar vi hela gruppen sysselsatta utrikes födda är skillnaderna i yrkeskarriär och inkomstutveckling små gentemot den svenska tvillinggruppen. Det finns dock en tendens att rörligheten uppåt är något långsammare bland de utrikes födda. Helhetsintrycket är ändå att invandrare som anlände före 1970 i genomsnitt haft ungefär samma karriärförlopp på arbetsmarknaden som den infödda jämförelsegruppen. Mellan olika invandrargrupper finns dock stora skillnader. Exempel på grupper med relativt långsam socioekonomisk rörlighet uppåt är invandrare födda i Grekland, Jugoslavien och i någon mån Finland medan invandrare från exempelvis Tjeckoslovakien och Västeuropa rört sig relativt snabbt uppåt. Bland invandrare från Grekland och Jugoslavien har också en relativt stor andel lämnat arbetsmarknaden genom förtidspensionering. I viss mån gäller detta även invandrare från Finland. Nämnas kan också att andelen företagare varierar kraftigt mellan olika grupper. Låg andel finns bland finska invandrare medan flertalet övriga invandrargrupper har högre andel företagare (utom jordbrukare) 1980 och 1990 än respektive svenska tvillingar.

Någon motsvarande studie finns inte för de invandrare som anlät efter 1970. Det finns dock anledning misstänka att med den låga sysselsättning och höga arbetslöshet som observerats för de senaste 10–15 årens invandrare också följt sämre möjligheter till karriär på arbetsmarknaden.

III. Som nämndes i inledningen kan frågan om invandringens ekonomiska effekter anses omfatta följande tre delar:

- a) Hur påverkar invandring den ekonomiska tillväxten?
- b) Hur påverkar invandring relativa faktorpriser?
- c) Hur omfördelar den offentliga sektorn inkomster mellan invandrarbefolkning och infödd befolkning?

Att empiriskt undersöka dessa frågeställningar är förknippat med mycket stora problem både metodmässigt och datamässigt. Våra kunskaper om invandringens ekonomiska effekter för invandringslandet är fortfarande rudimentära i många avseenden.

I den empiriska forskningen framträder dock vissa allmänna tendenser när det gäller fråga b) och c) medan osäkerheten förefaller vara betydande när det gäller fråga a).

Studier av invandringens effekter på mottagarlandets ekonomiska tillväxt ger inte några entydiga resultat. Visserligen kan någon positiv effekt erhållas genom att invandrarna är relativt starkt koncentrerade till förvärvsarbetande åldrar. I övrigt torde invandringens effekt på den ekonomiska tillväxten i hög grad vara beroende av invandrarernas eget

humankapital och om invandrarna uppträder annorlunda än den övriga befolkningen vad gäller rörlighet på arbetsmarknaden.

Beträffande frågan om invandringens effekter på relativa faktorpriser och inföddas sysselsättning visar ett stort antal studier i USA på endast små effekter. Exempelvis skulle en ökning med 10 procent av antalet invandrare reducera de inföddas löner med endast 0,2 procent. Effekterna är små även vid en disaggregering av den infödda arbetskraften. Speciellt är detta fallet på lång sikt eftersom invandrarnas yrkessammansättning, efterhand som tiden går, alltmer närmar sig de inföddas yrkessammansättning. Fördelningseffekterna inom den infödda befolkningen skulle i så fall vara obetydliga. Invandring förefaller inte heller ha haft någon effekt att tala om för den totala sysselsättningen för infödda i USA. Visserligen kan mindre undanträngningseffekter finnas för infödd arbetskraft som är substitut till invandrare men å andra sidan kan positiv sysselsättningseffekt finnas för infödd arbetskraft som är komplement till invandrad arbetskraft. Även undersökningar i Tyskland och den enda undersökningen i Sverige pekar i samma riktning. Efterkrigstidens invandring till Sverige torde således inte ha haft någon betydelse för den infödda svenskbefolkningens totala sysselsättningsnivå. Däremot kan invandringen i någon mån ha förändrat strukturen på denna sysselsättning.

När det gäller eventuell omfördelning genom offentlig sektor är denna beroende av den offentliga sektorns struktur och uppgifter. En betydande del av den offentliga sektorn i Sverige och i många andra av västvärldens länder omfördelar inkomster mellan olika åldersklasser i befolkningen. I allmänhet sker denna omfördelning från individer i ekonomiskt aktiva åldrar till ekonomiskt passiva åldrar men också från sysselsatta till arbetslösa samt från friska till sjuka.

I Sverige (och i många andra länder) är invandrarnas ålderssammansättning annorlunda än i den infödda befolkningen. Invandrarna har större andel i ekonomiskt aktiva åldrar. Detta skulle tala för att invandrarnas bidrag till den offentliga sektorn genom skatter är större än de offentliga utgifterna för invandrarna. Är så fallet skulle den infödda befolkningen få ett inkomsttillskott. Å andra sidan är i många länder arbetslösheten bland invandrare numera väsentligt högre än tidigare. Om invandrarnas integrering på arbetsmarknaden är svag innebär detta utgifter i det offentliga välfärdssystemet som kan motbalansera effekterna av invandrarnas gynnsamma ålderssammansättning. Det är således i hög grad en empirisk fråga hur den offentliga sektorn omfördelar inkomster mellan invandrare och infödda.

Några tidiga studier i USA visade på en positiv inkomsteffekt för den infödda befolkningen, dvs. inkomster omfördelades genom offentlig sektor till den infödda befolkningen. Senare undersökningar har påpekat att utgifterna för invandrarna i USA:s offentliga välfärdssystem blivit allt högre över tiden. Detta kan indikera att inkomsteffekten numera är negativ